

בענין חזקת שנים

ב"ב דף נ"ו ע"ב: אמר רב יהודה אחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אכלה שעורים הרי זו חזקה, מתקיף לה רב נחמן אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית וחמישית, ואחד אומר אכלה שניה רביעית וששית הכי נמי דהוי חזקה, אמר ליה רב יהודה הכי השתא התם בשתא דקמסהיד מר לא קמסהיד מר הכא תרווייהו אחדא שתא קמסהדי, מאי איכא למימר בין חיטי לשערי לאו אדעתייהו דאינשי. והנה בספרי אשר אתי בכתובים הבאנו דשיטת התוס' אליבא דהטור הוא דדוקא היכא דמכחשי אהדדי לא הוי חזקה, כגון שאחד אומר שאכלה א', ג' ה', וב' ד' ו' הניחה בורה, והשני אומר לא כי, אלא אכלה ב' ד' ו', וא' ג' ה' הניחה בורה, אבל אם אותו שאומר שאכלה א' ג' ה' אינו יודע מה היה בשנים ב' ד' ו', והשני שאומר שאכלה ב' ד' ו' אינו יודע מה היה בשנים א' ג' ה' הוי חזקה דהא כל אחד מעיד על חזקה, דהא מיירי באתרא דמוברי באגי אע"ג דאשתא דקמסהיד האי לא מסהיד האי, משום דדמיא לדר' יהושע בן קרחה, דאחד אומר הלוחו היום ואחד אומר הלוחו למחר דמצטרפין, אע"ג דאמנה דקמסהיד האי לא מסהיד האי, מ"מ תרווייהו אמנה קמסהדי, ושיטת הרמב"ם וכן היא שיטת המחבר דגם אי לא מכחשי אהדדי נמי לא הוי חזקה, דלא דמי לדר' יהושע בן קרחה, דהכא אם נאמין לדברי שניהם הרי אכלן רצופין, וכשאכלן רצופין באתרא דמוברי באגי לא הוי חזקה.

והנה ענין זה מסובך הוא קצת וראוי לבררו, דמשמע דזהו דבר פשוט דבאתרא דלא מוברי באגי אם אחד אומר שאכלה א' ג' ה', ואחד אומר שאכלה ב' ד' ו' דודאי לא הוי חזקה, דהא כל עד ועד לפי דבריו אינו מעיד על חזקה, דהא העד שמעיד על אכילת א' ג' ה' הרי לדבריו אין זה חזקה, דהא אכלה מפוזרות, וכן השני שמעיד על אכילת ב' ד' ו' נמי אינו מעיד על חזקה דהא אכלן מפוזרות ואין כאן עדות על חזקה, אבל לענ"ד נראה דאכתי יש לדון בדבר, דיש סברא לומר דהוי חזקה, דהא במתני' דידן תנן שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית הרי זו חזקה, כלומר אם יש שלש כתות עדות, כל אחת מעידה על אכילת שנה אחת מצטרפין, אע"ג דאין שום

כת מעידה על חוקה שלמה, הרי דאין צריך שכת אחת תעיד על כל ג' השנים, אלא אפי' אם כת אחת מעידה רק על שנה אחת מהני עדותה לשנה זו, ולא הוי חצי דבר כדמפרש בגמ', ומשלש כתות שמעידות כל אחת על שנה אחת נעשה חוקה, א"כ לפי מה דקיי"ל כר' יהושע בן קרחה דאם אחד אומר הלוחו היום ואחד אומר הלוחו למחר דמצטרפין, משום דמ"מ תרווייהו אמנה קמסהדי, א"כ אם אחד אומר שאכלה א' ג' ה', ואחד שאכלה ב' ד' ו', אמאי לא נצרפם באופן זה, היינו שהעדאת העד הראשון שהעיד על שנה א' והשני שהעיד על שנה ב' יצטרפו יחד לאכילת שנה אחת דהא תרווייהו אאכילת שנה אחת קמסהדי, והעדאת העד הראשון שהעיד על אכילת שנה ג' והעדאת השני על אכילת שנה ד' יצטרפו עוד הפעם לאכילת שנה אחת, דהא תרווייהו שוב אאכילת שנה קמסהדי, ואח"כ העדאת העד הראשון על אכילת שנה ה' והעדאת השני על אכילת שנה ו' יצטרפו שוב לאכילת שנה אחת, וא"כ הרי יש כאן שלש עדיות על שלש שנים, ואמאי לא יצטרפו, כנ"ל די ש להעיד.

והנה לכאורה אפשר היה לתרץ דמטעם מפורות לא הוי חוקה, והיינו דאם נאמר דהעד שמעיד על שנה א' והשני שמעיד על שנה ב' מעידים שניהם על שנה אחת, היינו על שנה אחת משתי השנים שהם מעידים ונאמר, למשל, שאכלה שנה ב', ואח"כ מהעדאת העד הראשון על שנה ג' והשני על שנה ד' יהיה נמי העדאה על אכילת שנה אחת משתי השנים האלו, וכדי שיהיו רצופין נאמר שהיא שנה ג', הרי יש לנו העדאה על שתי שנים רצופות, היינו ב' וג', אבל אח"כ כשנצרף העדאת הראשון על שנה ה', והשני על שנה ו' לשנה אחת, או בין אם נאמר שהיא שנה ה' בין אם נאמר שהיא שנה ו' לא יהיו רצופין להשנים ב' וג', הקודמות, משו"ה לא הוי חוקה, כן היה אפשר לומר לכאורה.

אבל באמת נראה דאינו כן, דשפיר אפשר לחשוב באופן כזה שיהיו רצופין, והיינו דהעדאת העד הראשון על שנה א' נצרף אל העדאת עד השני על שנה ו' ונחשוב שאכלה בשנה ו', והעדאת עד השני על שנה ב' נצרף אל העדאת הראשון על שנה ה', ונאמר שאכלה בשנה ה', והעדאת העד הראשון על שנה ג' נצרף אל העדאת השני שאכלה בשנה ד', ונאמר שאכלה בשנה ד', ואז יהיו ג' שנים רצופות היינו ד' ה' ו', ובאופן זה אפשר נמי לחשוב על אכילת א' ב' ג', וכמו שכתב כעין זה הנתיבות בסי' קמ"ה סק"ב על ענין אחר, וא"כ אכתי תקשה מה שהקשינו אמאי לא הוי חוקה כשאחד אומר אכלה א' ג' ה' והשני שאכלה ב' ד' ו' אפי' באתרא דלא מוברי באגי.

ואמרתי מתחילה להסביר ולבאר זה על דרך זה, דהנה עיקר דין חזקה הוא כששני עדים מעידים על אכילת שלש שנים, אבל כשאין שני עדים מעידים על אכילת ג' שנים נמי הוי חזקה בשני אלו האופנים, האחד הוא אם אחד מעיד על אכילת א' ב' ג', והשני על אכילת ד' ה' ו' דאע"ג דאשתא דאסהיד האי לא אסהיד האי מ"מ תרווייהו אחזקה קמסהדי, ודמ"א לדד' יהושע בן קרחה. והשני, אם יש שלש כות עדים כל אחת מעידה על אכילת שנה אחת מצרפינן לשלש הכתות לעדות אחת, והו' יחזקה. ונ"ל לומר דמה שמצינו שמצרפינן שלש כתות עדים כל אחת על שנה אחת והוי חזקה, זהו דוקא בששני עדים מעידים על שנה אחת אבל אם אחד מעיד על אכילת שנה אחת והשני על שנה שניה, לא מהני לחשוב זה עדות על שנה אחת מטעם דתרווייהו אאכילת שנה אחת קמסהדי, כמו בדד' יהושע בן קרחה, דהתם בדד' יהושע בן קרחה הא דמצרפינן עדותם הוא לא משום ההלואות שמעידים עליהם, דהרי על הלואה שמעיד זה לא מעיד זה, אלא משום ששניהם מעידים שחייב לו מנה, ואין אנו דנין על זה האיך ועבור מה הוא חייב לו מנה, אלא מכיון שכל אחד מעיד שחייב לו מנה סגי בכך. אבל הכא כשאחד מעיד שאכלה שנה א' והשני שאכלה שנה ב', או אם היינו דנין על זה אם הוא חייב לו פירות של שנה אחת, היה באמת חייב לשלם, דהא שניהם מעידים שחייב לו פירות של שנה אחת, אבל הכא הרי אנו צריכין שיעידו על אכילת שנה אחת כדי שיהא זה חלק מהחזקה, וכיון דאשתא דקמסהיד האי לא מסהיד האי אין כאן שני עדים על אכילת שנה אחת, כן רציתי מתחלה לבאר ענין זה.

אמנם לפ"ז צריכין אנו לומר דאם יש ששה עדים כל אחד מעיד על שנה אחת, היינו א' ב' ג' ד' ה' ו' נמי לא הוי חזקה מטעם זה, דאי אפשר לצרף העד הא' עם העד הו' ונאמר שיש כאן אכילה על שנה אחת בשנה ו' ונצרף אח"כ עוד העד הב' עם העד הה' ונאמר שאכלה בשנה ה' ואח"כ נצרף הג' עם הד' ונאמר שאכלה בשנה ד', והרי יש כאן עדות על ג' שנים רצופות, היינו ד' ה' ו', משום דאין כאן עדות על אכילת שנים אלא על חיוב פירות וכמו שאמרנו, כן ע"כ צריך לומר. אבל מה אעשה שבהדיא מצינו שאינו כן, עיין בחו"מ סי' ק"מ סעי' י"ג שהביא דברי תשובת הרשב"א וז"ל: עדות השוכרים מועיל אפי' לא דרו בו שניהם ביחד, אלא זה א' ב' ג' וזה ב' ד' ו', ואפי' היו ששה אחד בכל שנה עלתה לו חזקה עכ"ל, והיינו דמצרפינן עד הא' עם הו', וכן להלן, והרי אמרנו דאי אפשר לומר כן, דרק לענין אכילת פירות אפשר לצרפן, אבל לא לענין אכילת שנה, וכמו שאמרנו.

וע"כ צריכין להסביר הענין באופן אחר קצת. והיינו דא"צ לומר בדר' יהושע בן קרחה דמצרפינן אותם רק לענין חיוב מנה, אלא לענין ההלואה נמי. והיינו דאם אחד אומר הלוהו ביום א' ואחד אומר הלוהו ביום ב' הרי שניהם מעידים שהיתה הלואה אף שעל הלואה שהעיד זה לא העיד זה, מ"מ כיון ששניהם מעידים על הלואה אין אנו מדקדקין האיך ואימתי היתה ההלואה, ומצרפינן להו, כן הכא נמי גבי חזקה כשיש ששה עדים כל אחד על שנה אחת מצרפינן להו האחד עם השני, היינו דהעד הא' שמעיד על אכילת שנה א' והשני שמעיד על שנה ו' הרי שניהם מעידים שאכל שנה, והוי צידוף לא רק על חיוב פירות אלא נמי על אכילת שנה אחת, וכן השני עם החמישי, והשלישי עם הרביעי והוי ג' כתות על ג' שנים ומשו"ה הוי חזקה, כנ"ל דצריך לומר.

אבל לפ"ז יקשה, דא"כ אם אחד מעיד שאכלה א' ג' ה' ואחד שאכלה ב' ד' ו', אמאי אין מצרפינן אותם להדדי ונצרף העדאת הראשון על שנה א' להעדאת השני על שנה ו', והעדאת השני על שנה ב' נצרף עם העדאת הראשון על שנה ה', וכן להלן, וכמו שאמרנו, ואיזה נ"מ יש בין אם יש ששה עדים על שש שנים כל אחד על שנה אחת דמצרפינן להו, ובין אחד אומר שאכלה א' ג' ה', ואחד אומר שאכלה ב' ד' ו' דלא מצרפינן להו, כן יש להקשות.

והנה קושיא זו כבר הקשה הנתיבות סי' קמ"ה סק"ב וז"ל: לכאורה תמוה דאמאי לא יהיה חזקה כשאחד אומר א' ג' ה' ואחד אומר ב' ד' ו', הא אם היה ששה עדים שכל אחד מעיד על שנה אחת מצטרפינן, עכשיו מפני שאותו שמעיד על שנה א' מעיד ג"כ על שנה ג' העדות בטל, ולא יהא עד זה גרוע מעד אחר המעיד על שנה הג', וכי משום שכבר העיד על שנה אחת יפסל לעדות אחרת וכו', ונראה טעם לזה, דשני עדים בעדות מיוחדת אינן נאמנין רק באופן שאם נאמר שאינו חייב בע"כ נהיה צריכין לומר ששני עדים משקרין, כגון באחד אומר מנה בניסן ואחד אומר מנה באייר והוא תובע שניהם דאם נאמר שאינו חייב כלל ע"כ שני עדים משקרין וזה לא אמרינן והוי עכ"פ מוכחש משנים וכו', ולפ"ז אתא שפיר הכא, דבשלמא באחד אומר א' ג' ה' ואחד אומר ב' ד' ו', כיון דמפוזרות לא הוי חזקה, א"כ אף אם נחשוב רק אחד למשקר אין כאן חזקה, והרי אין המערער מוכחש משנים וכו', משא"כ בששה שכל אחד מעיד על שנה אחת, אי אפשר שנאמר שלא החזיק רצופין אם לא שנאמר ששני עדים משקרין, וזה לא אמרינן הרי המערער מוכחש משנים וכו', פי' לדבריו, דאימתי מצרפינן לעדות רק היכא

דאם נאמין להמערער יהיו שני עדים שקרנים או מצרפין עדותם, והמערער שהוא מוכחש משנים מפסיד, אבל היכא דכשנאמין להמערער יהיה רק אחד משקר או מהימנין להמערער, כיון שהוא מוכחש רק מאחד, ואין מצרפין עדותם, וא"כ באחד אומר א' ג' ה' ואחד ב' ד' ו' אם נחשוד רק אחד למשקר אין כאן עדות על חזקה, דהרי השני אינו מעיד על ג' שנים רצופות, או לא מצרפין לעדותם והמערער זוכה, אבל כשיש ששה עדים על שש שנים או אם נאמין להמערער שאינה חזקה היינו שלא אכלה רצופין ע"כ יהיו שני עדים שקרנים, היינו הב והה', או הג' והד' וכיוצא בזה, דאז לא יהיו עדים על ג' שנים רצופות, אבל אם נחשוב רק אחד למשקר או עדיין יש ג' עדים על ג' שנים רצופות, משו"ה לא מהימנין למערער ומצרפין עדותן והוי חזקה, כן הוא כוונתו, אבל על דבריו אלו יש להעיר טובא. חדא מנין לנו לומר כזאת דתלי צירוף העדים בזה אם המערער יהיה מוכחש משנים או מאחד, מה ענין זה לזה, אם יש דין דמצרפין לעדות או עלינו לצרף אותם בכל גוונא, ומה לנו לחוש לזה אם המערער מוכחש משנים או מאחד, ועוד, דאפי' כששה מעידים על שש שנים והוא מוכחש משנים, אין זה נקרא מוכחש משנים אלא משני יחידים, דמוכחש משנים נקרא ששנים מעידים על אותה שנה עצמה, אבל הכא הרי אחד מעיד על שנה זו והשני על שנה אחרת, ונמצא שהוא מוכחש משני יחידים, והיה לנו להאמין להמערער כמו אם היה מוכחש מיחיד אחד, וצ"ע.

ובפרישה סי' קמ"ה ס"ק ג' וד' הקשה נמי קושיא זו, וזהו מה שתירץ וז"ל: דשאני התם דאין ריעותא בעדותן אלא כל אחד מעיד כל מה שאפשר להעיד, והיינו שנה שדר בו, ומשו"ה מצרפין, משא"כ הכא דאיכא ריעותא בעדותם, דכל חד על ג' שנים בדילוג וק"ל. ועל תירוצו זה יש להעיר, איזה ריעותא יש כשאחד מעיד שאכלה א' ג' ה', ואחד אומר שאכלה ב' ד' ו' יותר מאם היו ששה עדים שכל אחד מעיד על שנה אחת, הלא כששה מעידים כל אחד על שנה או העד שמעיד על שנה הרי הוא מעיד שבגזל הוא ביד המחזיק, שהרי אם ידוע שהשדה היא של המערער, והמחזיק מחזיק בה בלא שטר ובלא ראיה שנה אחת או שתים הרי אמרינן שבגזל הוא בידו והרי זה הוא ריעותא כמו כשמעיד אחד שאכלה א' ג' ה', היינו אכילה ג' שנים מפוזרות, דהוי נמי כמו שמעיד שבגזל הוא בידו, א"כ בין הכא ובין הכא איכא אותה ריעותא עצמה, ומאי שנא זה מזה, מאי שנא הכא דמצרפין, ומאי שנא הכא דלא מצרפין, ומה שכתב דבששה עדים המעידים כל אחד על שנה או כל אחד מעיד כל מה שאפשר לו להעיד, דהיינו שנה שדר בו, דהרי יותר לא

דר בו, קשה נמי להבין, דהא כשמעיד על א' ג' ה' נמי הוא מעיד על כל מה שאפשר לו להעיד, דהרי יותר לא ראה, וצ"ע תירוצו.

ואמרתי ליישב הקושיא הגדולה הזאת, דנראה לי דכשאנו דנין לצרף עדות עלינו לדון על כל העדות כולו ולא על מקצת העדות, כלומר כשאנו באין לצרף עדותו של השני אל עדותו של הראשון, אז אם נוכל לצרף כל העדות של השני אל כל העדות של הראשון מצרפינו, אבל אם נוכל לצרף רק מקצת עדותו של השני אל מקצת עדותו של הראשון, ומקצתו השני נצטרך לצרף באופן אחר אז לא מצרפינו כלל, כן נראה לי לומר. והנה כשיש ששה עדים כל אחד מעיד על אכילת שנה אחת אז אותו שמעיד, למשל, על שנה א', אז זהו כל העדות שלו דעל יותר לא העיד, ואז מצרפינו עמו עדותו של שנה ו', והוי שני עדים על אכילת שנה אחת ובוזה נגמר הצירוף, וכן בהעדים הנותרים מצרפינו על דרך זה ונמצא שיש לנו שלש כתות שכל אחת מעידה על אכילת שנה, והוי חזקה, אבל כשאחד מעיד על א' ג' ה' והשני על ב' ד' ו', אז עלינו לצרף עדותו של השני אל כל העדות של הראשון היינו על א' ג' ה' או להיפך, לצרף עדותו של הראשון אל כל עדותו של השני ונאמר שאכלה ב' ד' ו' ולא על דרך אחרת, היינו לחלק עדותן לחלקים ולומר דמצרפינו שנה ראשונה של הראשון לשנה ששית של השני ונחשוב שאכלה שנה ששית כמו שאמר העד השני ואח"כ נצרף העדאת השני על שנה ב' אל העדאת הראשון על שנה ה' ונחשוב שאכלה שנה ה' כמו שאומר העד הראשון, דזה לא אמרינו דעלינו לדון על כל העדות כולו ולא לחלקם לחלקים כנ"ל.

ולפי"ז שפיר מתיישבת הקושיא, דכשיש ששה עדים שמעידים על אכילת שש שנים כל אחד על שנה, יש לנו ששה עדות מיוחדות ונוכל לצרפם שנים שנים ויהא ג' כתות על אכילת ג' שנים והוי חזקה, אבל כשאחד אומר אכלה א' ג' ה' והשני שאכלה ב' ד' ו' הרי יש לנו רק שני עדים שבאין כל אחד להעיד על אכילת ג' שנים כדי שתהא חזקה, ועל חזקה הם מעידים ולא על אכילת שנים מיוחדות, והוי עדותו של כל אחד על ג' שנים עדות אחת, א"כ כשנבוא לצרפם נוכל לצרפם רק בדרך זה או לצרף העדאת הראשון על א' ג' ה' אל העדאת השני על ב' ד' ו' ונאמר שאכלה ב' ד' ו' ואז לא הוי חזקה דהא אכלן מפוזרות, או לצרף העדאת השני על ב' ד' ו' אל העדאת הראשון על א' ג' ה' ונאמר שאכלה א' ג' ה', ובוזה האופן נמי לא הוי חזקה, דהא אכלה מפוזרות, כנ"ל בביאור ענין זה ומיושבת הקושיא.